

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1878 ΚΑΙ Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΙΤΡΟΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Είναι γνωστόν ότι ἡ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀπελευθέρωσις μικροῦ τμήματος τοῦ δουλωθέντος τὸ 1453 ἔτος Ἑλληνικοῦ Γένους, ἐθεωρήθη ὡς μὴ πληροῦσα τοῦ; Ἐθνικοῦ; πόθου καὶ ἡ κατάθεσις τῶν ὅπλων ὑπὸ τῶν μεγάλων μαχητῶν ἦτο ἐκκεχειρία. Ἄπαντες τότε καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἐθεώρουν ὡ; προσωρινὸν τὸ κρατικὸν καθεστῶς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν Πόλιν ἀποβλέποντες ὡς τέρμα τῶν Ἐθνικῶν πόθων. Ἐκ τούτου ἐπανειλημμένως φιλοπάτριδες ἄνδρες ἐπεχειρήσαν δι' ἐπαναστάσεων ἵνα ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τοῦ δυνάστου. Μάλιστα δὲ ὅποταν τὰ μεγάλα τῆς Εὐρώπης ἔθνη ἤρχοντο εἰς διενέξεις καὶ περιπλοκάς, προσεπάθουν οἱ ἡμέτεροι ἵνα ἐπωφεληθῶσι τούτων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν.

Τοιαύτη τις παρουσιάσθη εὐκαιρία κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1878 κηρυχθέντα Ῥωσσοτουρκικὸν πόλεμον, ὅτε οἱ ὑπόδουλοι χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἠλπισαν ὅτι ἤγγικεν ἡ στιγμή τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ Σταυροῦ ἀντὶ τῆς Ἡμισελήνου ὑπὸ τῆς μεγάλης ὀρθοδόξου χριστιανικῆς δυνάμεως.

Εἰς τὸ ἐκτραγὸν τότε ἔθνικὸν κίνημα ἐν Μακεδονίᾳ Ἡπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ σὺν ἄλλοις ἐπρωτοστάτησε καὶ φιλόπατρι; καὶ θερμουργὸς Ἱεράρχης ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Νικόλαος ὑπενθυμίσας κατὰ τοῦ; κάτω χρόνου τὰς μεγάλας μορφὰς τῶν Λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες διὰ τῶν θυσιῶν τῶν καὶ τῆς ἔθνικῆς δράσεως τὰ μάλιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀποτίναξιν τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ.

II

Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1878 ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Σκαρλάτιον Σούτσον ἐξώρμησεν ἐκ Λαμίας εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος πρὸς ἐχθρικὴν δράσιν. Ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀκράτητος περιγράφεται ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐλοκλήρου τοῦ ἔθνους διότι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως διὰ πρώτην φοράν ἡ Ἑλλὰς ἐπισήμως ἤρχετο ἀντιμέτωπος τῆς Τουρκίας, διεκδικούσα τὰ δίκαια αὐτῆς. Ἀτυχῶς μετὰ μικρὰν ἀψιμαχίαν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς κατ' ἀξίωσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων διατάσσεται νὰ ἐπιστρέψῃ ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔδαφους πρὸς μεγίστην ἔθνικὴν ἀπογοήτευσιν τοῦ Πανελληνίου.

Εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην παρήκουσαν ὁ Ἐπιλοχίας τοῦ πεζικοῦ Δ. Τερτίπης καὶ ὁ λοχίας Γ. Λάιος οἵτινες παρασύραντες καὶ ἄλλους ὀπλι-

τας τοῦ στρατοῦ καὶ στρατολογήσαντες ἐβελοντὰς ἰσχυρὰ κατήρτισαν ἐπαναστατικὰ σώματα. Ἀμφότεροι οἱ ὑπαξιωματικοὶ οὗτοι διεκρήθησαν εἰς πολλὰς μάχας ἀξιοὶ ἀναδειχθέντες στρατιῶται, ἐξ ὧν ὁ Λάϊος ἡρωικῶς ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ χωρίου Ματαράγκα ἔξωθεν τῆς Καρδίτης ἔνθα μέχρι νῦν δείκνυται ὁ τάφος του, ὁ δὲ Τερτίπης ἀπέθανε τὸ 1920 ἔτος Συνταγματάρχης καὶ βουλευτῆς Καρδίτης τυγχάνων.

Ὅταν ἐγνώσθη ἡ ἔξοδος τῶν Ἐπαναστατῶν τούτων συνεταράχθη ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ὀλόκληρος ἡ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία ἀλλὰ καὶ ἔδεν τὸ Πανελλήνιον. Πλείστοι δὲ φοιτηταὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Νικολαΐδου προσήλθον εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα, καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς ἐβελοντικῶν σωμάτων.

Εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τῶν πρώτων προσεχώρησεν ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Νικόλαος. Ἐνθουσιώδης καὶ εὐπαίδευτος Ἱεράρχης ἐν ἀσθενεὶ καὶ μικρῷ σώματι γενναίαν φέρων καρδίαν κατήγετο ἐκ Στενιμάχου, Λούσης φέρων τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα¹. Ἀλλαχοῦ δὲ περιγράφεται «πεπαιδευμένος φιλόπατρις συνετὸς φύσεως ἐνθουσιώδους»². Οὗτος ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ 1858—63 ὑπότροφος τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἐκ Φιλιππουπόλεως Κομιζοπούλου³. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης 1866 μετέβη ἐκεῖ φέρων ἐκλεκτοῦς ἐβελοντὰς Στενιμαχίτας καὶ Φιλιππουπόλιτας, διετέλεσεν εἰτα καθηγητῆς ἐν Φιλιππουπόλει μέχρι τοῦ 1872 ὅτε προήχθη εἰς Ἀρχιερέα, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἱερωθῆ ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ⁴.

Πέριξ τοῦ ἐπαναστάτου Ἱεράρχου συνηνώθησαν καὶ ἄλλοι φιλοπάτριδες Ἱατροί, Κληρικοὶ καὶ διάφοροι ἐκ τῶν πέριξ μερῶν τῆς Χαλκιδικῆς, ἐν Λιτοχωρίῳ δὲ ἀπετελέσθη ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἐπισκόπου Κίτρους εἰς ἣν μετείχεν ὁ Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς Πέτρας Νικηφόρος καὶ ὁ ἱερεὺς Ἀθανάσιος Γεωργίου μετ' ἄλλων, ἐξέδωκε δὲ τῇ 19ῃ Φεβρουαρίου 1878 τὴν πρώτην πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις προκήρυξιν (ἐνθ. ἀνωτ. Σεῖζάνη σελ. 155).

Ὁ Κίτρους ἐτέθη ἀμέσως ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐγχωρίων ἀναχωρήσας ἐκ Κολλυνδρῶ ἔνθα ἦτο ἡ ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς του, εἰς δὲ μετεί-

1. Πρβλ. Μιλ. Δ. Σεῖζάνη ἡ Πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 Ἀθ. 1878 σελ. 161.

2. Πρβλ. Ἀ. Πολυζαΐδου Γεν. Ἱστορία Ἀθ. 1890 τ. δ. σελ. 1199.

3. Πρβλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορ. Ρ. Ι. Σχολῆς Ἀθ. 1919 σελ. 213.

4. Πρβλ. Κ. Μυριτίλου Ἀποστολίδου, Ὁ Στενιμάχος Ἀθ. 1829 σελ. 38. Ἐκφράζω θερμὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν Γερουσιαστὴν κ Μ. Σταμούλην δι' ὅσας μοὶ παρέσχεν εὐγενικῶς πληροφορίας.

χον ὁ ἱατρὸς Ι. Λάζος καὶ ὁ γενναῖος ὀπλαρχηγὸς Β. Χροστίδας, βαθεῖαν δὲ ἐπραξένησε συγκλίνησιν εἰς ὄλα τὰ σώματα ἢ ἐμφάνησις τοῦ φιλελευθέρου Ἱεράρχου. Τῇ 22 Φεβρουαρίου 1878 ὁ φιλέπατρις Ἱεράρχης ἐξώθεν τοῦ Κελλυνδρου περιστοχούμενος ὑπὲρ πάντων τῶν ἐπαναστατῶν δεηθεὶς ὑπὲρ τοῦ ἀρχομένου ἀγῶνος καὶ εὐλογήσας τὴν σημαίαν ὕψωσε αὐτὴν ἐν ζητωκραυγαῖς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Μετὰ ταῦτα ἵνα μὴ εἰ Τεῦρκοι εὐρωσι καὶ λεηλατήσωσι τὴν Ἐπισκοπὴν ὁ Ἱεράρχης ἰδίᾳ χειρὶ ἔβαλε πῦρ καὶ μετ' ὀλίγον τὸ κτίριον ὑπερῆτο ὄχυρόν μὲ ὄλα τὰ περιεχόμενα παρουσίαζε μεγαλοπρεπὲς θέαμα. Τοῦτο δὲ ἐπραξεν ἵνα οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ἐπαναστάται πεισθῶσιν ὅτι εἶναι ὑπὲρ τῶν ὄλων ὁ ἀγῶν.

Ἄφου ὁ θερμουργὸς Ἱεράρχης ἔμεινεν ἄστεγος, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Μ. Τσίμα σώματος κατέλαβον τὴν Μονὴν τῶν Ἁγίων Πάντων. Ἐκειθεν τὸ σῶμα τοῦτο ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ἐνθουσιώδους Ἱεράρχου συνήψε νικηφόρους μάχας περὶ τῶν χωρίων Πρόδρομος καὶ Γριζάλα ἀποκρούσαντες τὰς ὑπὸ τὸν Ἀσάφ πασᾶν ἐχθρικὰς δυνάμεις. Ἀτυχῶς ὅμως ἔλλειψις πολεμοφοδίων καὶ ἡ δυσκολία τῆς τροφοδοσίας πολλῶν συρρευσάντων ἐκ φόβου τῶν Τεῦρκων γυναικοπαίδων, ἐκλόνησαν τοὺς γενναίους ὑπερασπιστὰς καὶ οὕτως ἠδυνήθη ὁ ἐχθρὸς νὰ καταλάβῃ τὴν ὄχυρὰν θέσιν τῆς Μονῆς τῶν Ἁγ. Πάντων. Ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους ἀκαταπόνητος καὶ ἀκλόνητος ἐνεθάρρηνε τοὺς ὑπ' αὐτόν, πρὸ τοῦ κινδύνου δὲ τῆς κυκλώσεως ὑπεχώρησαν ὀπισθεν τοῦ Ὀλύμπου, ἀποσυρόμενοι ἵνα ἐνωθῶσι μὲ τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κ. Δουμπιώτην σώματα, συνάψαντες δὲ καθ' ὄδον διαφόρους μάχας ἐφθασαν εἰς Σμόκοβον τῆς Καρδίτσας, ἐνθα συνεκεντρώθησαν ὄλα τὰ δρώντα πρόσωπα τῶν ἐπαναστατῶν.

Καθ' ὄδον τῇ 22α Φεβρουαρίου ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν συνηγήθη ἐν Ραψάνῃ μεθ' ἑτέρου ἐπαναστάτου Ἱεράρχου τοῦ Ἐπισκόπου Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιου. Περὶ τῆς δράσεως καὶ τοῦ Ἱεράρχου τούτου, ἀτυχήσαντος εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του¹, ἀναφέρουσιν ἐνθουσιωδῶς εἰ τότε ὀπλαρχηγοί. Ἐνῶ ἐμάχετο τὸ ὑπὸ τὸν Ἀποστολίδην σῶμα «κατέφθασεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐν ἀκμῇ εὐρισκομένης ὁ Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιος καὶ ἐνεθάρρηνεν εἰς

1. Ὁ Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιος ὁ κατόπιν Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος κατὰ τὸ 1909 ἔτος παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Λαρίσῃ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ἐπανεστάτησε μετ' αὐτῶν συμμετασχὼν τοῦ γνωστοῦ στρατιωτικοῦ κινήματος, καὶ καθηρέθη τῆς ἀρχιερωσύνης, ἐνῶ οἱ στασιάσαντες ἀξιωματικοὶ ἔτυχον ἀμνηστίας μὴ συμπεριλαβόντες αὐτόν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου του προτάει τοῦ Λαρίσης Ἀρσενίου ἢ Ἱερά Σύνοδος ἀπένευμε αὐτῷ τὸν ψιλὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου ἄνευ δικαιώματος ἱεροπρατεῖν.

τὰς πρώτας γραμμὰς τοῦ μαχητᾶς» (Σειζάνη ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 85), ἕτερος σύγχρονος ἱστορικὸς γράφει «τῆς συμπλοκῆς μετέσχεν ἀνδρείως ὁ Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιος» (ἐνθ. ἄνωτ. Πολυζωΐδου σελ. 1201). Ἄλλοι κληρικοὶ μετείχον ἐνεργῶς τῆς ἐπαναστάσεως ὁ ἐφημέριος Παπαγεώργιος Ρωματισίδης λόγιος κληρικὸς διδάξας ἐν Σμύρνῃ πρὸ τοῦ 1854, ὁ Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς Ξενιάς Ἀγαθάγγελος Τσακμῆπουλος, ὅστις κατόπιν διεκρίθη εἰς τὰς περὶ τὴν Μονὴν μάχας, ὁ Ἠγούμενος τῆς Μονῆς Φλαμπουρίου Συμεὼν μεγάλως συντελέσας εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐκεῖνῃ, (ἐνθ. ἄνωτ. σ. 187, 289) ὁ ἐκ Σμύρνης Ἱερομόναχος Σέργιος Πετρούλιας σηματοφόρος τοῦ λόχου διακρίθεις εἰς τὰς περὶ τὸν Ἀλμυρὸν μάχας, ὁ γηραιὸς Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς Προφήτου Ἡλιοῦ Νικηφόρος ὅστις συλληφθεὶς κατεκεραματίσθη, ὁ ἐκ Λαρίσης ἱερεὺς Νικ. Στεφανόπουλος, ὁ Ἠγούμενος τῆς Μονῆς Γκούρας Ἱερώνυμος σφαγεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν αὐτοχρόνως δὲ ἐν Ραδοβιζῶ τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τοῦ Σουλιώτα ὀπλαρχηγοῦ Α. Ζέρβαν καὶ Φ. Κοντονίκαν ἐκτραγέισαν ἐπανάστασιν μετέσχον καὶ διεκρίθησαν ὁ Ἠγούμενος τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Σέλτσου Νεόφυτος¹ καὶ ὁ Ἠγούμενος τῆς Μονῆς Θεολόγου Φιλήμων.

Ἡ ἐπανάστασις μὲ ὄλας τὰς ἐλλείψεις πυρομαχικῶν τροφίμων καὶ ἄλλων ἐφοδίων ἐκπνεύσασα ἐν Μακεδονίᾳ ἀσθετος διετηρεῖτο ἐν Θεσσαλίᾳ, αἱ περὶ τὴν Καρδίτσαν δὲ μάχαι ἰδίως ἢ ἐν Ματαράγκα καθ' ἣν ἠνδραγάθησαν ὁ Ἐπιλοχίας ἀρχηγὸς Δ. Τερτίπης ἐπεσεν δὲ ὁ ἕτερος ἀρχηγὸς λοχίας Γ. Δάϊος ἡρωϊκῶς μαχόμενος, προσέκαλεσαν τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἐνδιαφέρον². Ὁ παρχολουθῶν τοῦ ἐπαναστάτα Ἄγγλος Κάρολος Ὅγγλ ἀνταποκριτὴς τοῦ Λονδινεῖου Χρόνου ἐστέλλεν ἐνθουσιώδεις περιγραφὰς, καὶ ἐπληροφῆρει τὸ Εὐρωπαϊκὸν κοινὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες συνεχίζωσιν ἐπαξίως τὰς παραδόσεις τοῦ 1821 καὶ εἶναι ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας. Εἰς τὰς πρώτας δὲ γραμμὰς εὐρισκόμενος ὁ θερμὸς εὖτος φιλέλλην ἐπεσεν ἐνδόξως εἰς τὴν περὶ τὴν Μακρινίτσαν μάχην τῆς 17 Μαρτίου. Ὁ ἡρωϊκὸς θάνατός του γνωσθεὶς ἐν Εὐρώπῃ ἐνεθουσίασε τὴν κοινὴν γνώμην τῶν πολιτισμένων λαῶν, τὸ δὲ πτόμη του μεταφερθὲν εἰς Ἀθήνας ἐκηδεύθη μετὰ πρωτοφανοῦς πομπῆς, ἀπήγγελεν δὲ ἐπικηδείου λόγου· ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος καὶ ὁ Τ. Φιλήμων.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὐρισκομένων τῶν ἐπαναστατικῶν πραγμάτων ἐπενέβη ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις δι' ὑποσχέσεων σοβαρῶν, ἧτις ἐζήτησεν ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν γινομένης ἐκεχειρίας. Ἐδέχθησαν ταῦτο οἱ ἐπαναστάται καὶ τῇ 10ῃ Ἀπριλίου οἱ Ἄγγλοι

1. Πρβλ. περὶ Σέλτσου ἡμετέραν μελέτην, Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Σέλτσου Ἀθ. 1929.

2. Πρβλ. Εὐβοία ἐφημερίς ἐν Χαλκίδι ἀριθ. 118—1878.

ἀπεσταλμένοι Μέρλιν καὶ Βλώντ, ὁ μὲν Γεν. Πρόξενος ἐν Ἀθήναις, ὁ δὲ ἐν Θεσσαλονίκῃ λευκὴν φέροντες σημαίαν μετ' ἀκολουθίας ἐκ τοῦ ἐν Βόλῳ καταπλεύσαντος Ἀγγλικῷ πολεμικῷ μετέβησαν εἰς Καρδίτσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ τρίωρον ἀπέχων χωρίον Λουτρό ἔνθα ἦτο ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Κίτρους καὶ τῶν Ἐπαναστατῶν. Οἱ Ἀγγλοὶ ἀπεσταλμένοι ἐζήτησαν τὴν διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν ὑπέσχοντο δὲ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐν τῷ Βερολίνῳ συνεδρίῳ θὰ ἐπροστάτευε τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα.

Οἱ ἐπαναστάται συνενεγηθέντες καὶ μετὰ τῶν ἐν Ἀλμυρῷ ἀρχηγῶν ἐδέχθησαν τοὺς δρῶν καὶ κατέθεσαν τὰ ὅπλα. Ὅντως δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐκεῖνῳ ἐπετεύχθη ἡ ἀνευ ἄλλης αἵματοχυσίας ἀπελευθέρωσις τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου.

Οἱ ἐπαναστάται καίτοι ἀμνηστευθέντες δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἐν Τουρκίᾳ ἐστίας των, ἀλλ' ἔλαβον τὴν πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἀγούσαν, ὑπερήφανοὶ διότι καίτοι ὀλίγοι καὶ ἀνευ ἐφοδίων κατάρθωσαν νὰ προκαλέσωσι τὴν προσοχὴν μεγάλης εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ τύχωσιν ἐπισήμων ὑποσχέσεων.

Ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Νικόλαος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἡρωϊκῶν ἀνδρῶν τοῦ εἰσῆλθεν εἰς Λαμίαν, ἐνθουσιώδους τυχῶν ὑποδοχῆς¹. Τοῦτους προσεφώνησαν ὁ δικηγόρος Κλ. Τσάκας καὶ ὁ Ἱερεὺς τοῦ ἐν Λαμίᾳ στρατοῦ Νεόφυτος Μάγνης². Τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν τοῦ Κίτρους Νικόλαου ἐξύμνησεν ἐν πανηγυρικῇ λόγῳ ἀπαγγελθέντι ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν καὶ ὁ Θεόδωρος Γενναίου Κολκοτρώνης³. Ἐκ Λαμίας ὁ Κίτρους Νικόλαος ἀνεχώρησε, πρὶν δὲ ἐδημοσίευσεν τὸ ἐξῆς εὐχαριστήριον δι' ἣν ἔτυχε φιλοξενίαν.

Ἀξιότιμε κ. Συντάκτα τῆς Εὐνομίας. Παρακαλεῖσθε ἵνα κηρύξητε διὰ τῆς ἀξιολόγου ἐφημερίδος σας, τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τε τοὺς κατοικοῦς Λαμίας καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ σταθμεύοντας ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιῶτας δι' ἣν εὖρον παρ' αὐτοῖς ἐξαίρετον ὑποδοχὴν καὶ φιλοξενίαν κατὰ τὴν ὀκταήμερον ἐν Λαμίᾳ διαμονήν μου.

Ἐν Λαμίᾳ τῇ 1ῃ Μαΐου 1878

† ὁ Κίτρους Νικόλαος⁴

Ποῦ μετέβη ἐκ Λαμίας ἀγνωστον τυγχάνει, ἀπαντῶμεν αὐτὸν ὡς ἐπισκέπτῃν κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος τῆς Ἱεράς Μονῆς Ὁσίου Λουκᾶ μετὰ

1. Πρβλ. Τηλέγραφος, ἡμερησία ἐφημερίς Ἀθηνῶν ἀριθ. 621—1 Μαΐου 1878.

2. Πρβλ. αὐτόθι ἀριθ. 631 — 11 Μαΐου 1878, Δούλη Ἑλλάς 10 Μαΐου 1878.

3. Πρβλ. Τηλέγραφος, ἡμερησία ἐφημερίς Ἀθηνῶν ἀριθ. 630 10 Μαΐου 1878.

4. Εὐνομία ἑβδομ. ἐφημερίς Λαμίας ἀρ. 52.

ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

'Επανάστασις τοῦ 1878 ἀπὸ 1 'Ιανουαρίου μέχρι τῆς 19 'Απριλίου

Ὁ Ἐπίσκοπος ΚΙΤΡΟΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (Δ. Λούσης)

ἄρχηγὸς τῆς μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως

1 ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΦΑΡΜΑΚΗΣ

2 ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΞΕΛΟΣ

3 ΧΑΡΑΛ. ΛΕΛΟΥΔΑΣ

5 ΔΗΜ. ΤΕΡΤΙΠΗΣ

4 ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΣΣΕΒΑ

6 Π. ΚΑΛΟΓΗΡΟΣ ἢ ΠΑΠΠΟΥΣ

7 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΞΑΡΧΟΣ

τοῦ Καθηγητοῦ Γ. Π. Κρέμου, ὅστις ἐγκωμιάζει τὸν Ἱεράρχην γράφων «οὐδὲμιᾶς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως διετέλεσαν ἀμέτοχοι οἱ Κληρικοί» μάρτυς τούτου ὁ τῆς Μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν ὑψώσας καὶ τῶν δεινῶν αὐτῆς τε καὶ τῆς Θεσσαλικῆς μέχρι τέλους γενναίως μετὰσχῶν ὁ Κίτρος Ἐπίσκοπος Νικόλαος.» Εἰς τὸν Ἐπίσκοπον δὲ Κίτρος ἀφιερώνει ὁ ἴδιος καὶ τὴν περι τῆς Μονῆς ἱστορίαν του ὡς ἑξῆς.

Νικολάφ

Ἐπισκόφῳ Κίτρος

Ἀρχηγῷ τῆς Μακεδονικῆς Ἐπαναστάσεως ἀνατίθην ὁ συγγραφεὺς †. Προτάσσει δὲ τοῦ ἔργου του τὴν ᾧδε δημοσιευμένην εἰκόνα τοῦ Ἱεράρχου μετὰ τοῦ Δ. Τερτίπη καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, εὐλογοῦντος τὴν Σημαίαν. Ἀτυχῶς ὁ Κρέμος ἐν τῇ ἀφιερώσει οὐδὲν ἄλλο ἀναγράφει ἐξ οὗ ἴσως θὰ εἶχομεν πληροφορίας τινὰς μεταγενεστέρας περὶ τοῦ Ἱεράρχου. Οὐδὲν δὲ ἄλλο ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν ποῦ ἐγκατεβίωσε καὶ πότε ἀπέθανεν. Ἄγνωστον δὲ καὶ ἐκ ποίας ἀφορμῆς ὁ μακαρίτης Κρέμος ἀφ᾽ ἔρωτε τὸ ἔργον του καὶ προέταξε τὴν εἰκόνα τῶν Ἐπαναστατῶν. Ὁ ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά πανοσ. ἀρχ.μ. καὶ καθηγητῆς κ. Χριστόφορος Ζώνας μὲ πληροφορεῖ ὅτι ὁ Κρέμος ἦτο συγγενὴς καὶ συμπατριῶτης τοῦ ἐξ Ἀραχώβης συμπολεμιστοῦ τοῦ Ἐπισκόπου Κίτρος Ἰω. Φαρμάκη Ἱατροῦ ὅστις παρίσταται καὶ ἐν τῇ ἀνω εἰκόνι, εἰκάζει δὲ ὅτι ἐκ τούτου ἴσως ὁ συγγραφεὺς συνεδέθη μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου.

Ὅτιω; ἔληξεν ἡ κατὰ τὸ 1878 ἔτος Ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπειρῷ ἢς ἐναργέστατα μετέσχον ὡς ἀρχηγὸς ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρος Νικόλαος, ὁ Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιος καὶ ἄρκετοὶ Κληρικοὶ, τῆς ἐπαναστάσεως δὲ ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ αὐτοῦ πολέμου ἀπελευθέρωσις ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπειροῦ.

Ἐν Καρδίτῃ

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων
ΙΕΖΕΚΙΗΛ

1. Πρβλ. Γ. Π. Κρέμου Φωκικά τ. β' Ἀθ. 1880 σελ. 138, 173.